

УДК 311:330.3

Тетяна Валеріївна ПОГОРЕЛОВА

кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики, Одеський національний економічний університет, Україна, e-mail: tvpogor@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1045-3241>

СТАТИСТИЧНІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ АГРОБІЗНЕСУ УКРАЇНИ

Погорелова, Т. В. *Статистичні аспекти моніторингу агробізнесу України*. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць / За ред. : М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2019. № 1 (69). С. 58–67.

Анотація. В умовах глобалізації та трансформації економіки України питання регулярного спостереження за аграрним сектором набувають першочергового значення. Тому в дослідженні узагальнено та систематизовано основні підходи щодо трактування моніторингу як процесу спостереження за агробізнесом України з метою оцінювання його поточного стану та перспектив функціонування в умовах ринкових відносин. Доведено, що статистичний моніторинг повинен своєчасно та у повному обсязі відстежувати ситуаційні моменти, а також формувати якісні інформаційні бази даних для подальшого аналізу та прогнозування розвитку агробізнесу. На підставі використання статистичних методів розроблено алгоритм моніторингу агробізнесу та охарактеризовано його етапи. Запропонована процедура алгоритму складається із п'яти етапів, кожен з яких має свої статистичні методи та засоби аналізу: від збору даних до розробки заходів щодо аграрного бізнесу. На етапі апріорного аналізу досліджено сутність агробізнесу, його ключові поняття та категорії. У широкому сенсі агробізнес розглядається як вид підприємницької діяльності у галузях сільського господарства, виробництва основних засобів для сільського господарства та харчової промисловості, обслуговування сільського господарства. У вузькому сенсі агробізнес трактується як сільське господарство. Здійснено процедуру статистичного моніторингу розвитку агробізнесу України відповідно до запропонованого алгоритму. Керуючись сучасними статистичними стандартами та результатами вибіркового обстеження, обчислено обсяги продукції агробізнесу за період 2015–2018 рр. та співставлено з обсягами ВВП України. Проаналізовано структуру та динаміку основних показників агробізнесу, оцінено інтенсивність розвитку вітчизняного сільського господарства як основи агробізнесу за допомогою найважливіших економічних індикаторів. Обчислено та оцінено основні пропорції у розвитку агробізнесу та макроекономічних показників. Сформульовано висновки та загальні рекомендації щодо стану та перспектив розвитку агробізнесу України.

Ключові слова: статистичні методи; спостереження; алгоритм моніторингу; сільське господарство; аграрний сектор; структура; динаміка.

Татьяна Валерьевна ПОГОРЕЛОВА

кандидат экономических наук, доцент кафедры статистики, Одесский национальный экономический университет, Украина, e-mail: tvpogor@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1045-3241>

СТАТИСТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МОНИТОРИНГА АГРОБИЗНЕСА УКРАИНЫ

Погорелова, Т. В. *Статистические аспекты мониторинга агробизнеса Украины*. Вестник социально-экономических исследований : сб. науч. трудов / Под ред. : М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2019. № 1 (69). С. 58–67.

Аннотация. В условиях глобализации и трансформации экономики Украины вопросы регулярного наблюдения за аграрным сектором приобретают первоочередное значение. Поэтому в проведенном исследовании обобщены и систематизированы концептуальные подходы к трактовке мониторинга как процесса наблюдения за агробизнесом в Украине с целью оценивания его текущего состояния и перспектив функционирования в условиях рыночных отношений. Доказано, что статистический мониторинг должен своевременно и в полном объеме отслеживать ситуационные моменты, а также формировать качественные базы данных для дальнейшего анализа и прогнозирования развития агробизнеса. На основе использования статистических методов разработан алгоритм мониторинга агробизнеса и охарактеризованы его этапы. Предложенная процедура алгоритма состоит из пяти этапов, каждый из которых имеет свои статистические методы и приемы анализа: от сбора данных до разработки мер по ведению агробизнеса. На этапе априорного анализа исследована сущность агробизнеса, его ключевых понятий и категорий. В широком понимании агробизнес рассматривается как вид предпринимательской деятельности в самом сельском хозяйстве, в отраслях, создающих средства производства для сельского хозяйства, пищевой промышленности,

а также в отраслях, обслуживающих сельское хозяйство. В узком смысле агробизнес трактуется как сельское хозяйство. Осуществлена процедура статистического мониторинга агробизнеса Украины в соответствии с предложенным алгоритмом. На основе статистических стандартов и результатов выборочных обследований рассчитаны объемы продукции агробизнеса за период 2015–2018 гг. и сопоставлены с объемами ВВП Украины. Проанализирована структура и динамика основных показателей агробизнеса, оценена интенсивность развития отечественного сельского хозяйства как основы агробизнеса с помощью важнейших экономических индикаторов. Исчислены и оценены основные пропорции развития агробизнеса и макроэкономических показателей. Сформулированы выводы и общие рекомендации относительно состояния и перспектив развития агробизнеса в Украине.

Ключевые слова: статистические методы; наблюдение; алгоритм мониторинга; сельское хозяйство; аграрный сектор; структура; динамика.

Tetiana POHOREILOVA

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Statistics, Odessa National Economic University, Ukraine, e-mail: tyogor@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1045-3241>

STATISTICAL ASPECTS OF UKRAINIAN AGRIBUSINESS' MONITORING

Pohorielova, T. (2019). *Statistical aspects of Ukrainian agribusiness' monitoring*. Ed.: M. Zvieriakov (ed.-in-ch.) and others [Statystychni aspekty monitorynhu ahrobiznesu Ukrainy; za red.: M. I. Zvieriakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 1 (69), pp. 58–67.

Abstract. *The regular monitoring issues of the agricultural sector are becoming of primary importance in the globalization and transformation context of Ukrainian economy. Therefore, conceptual approaches to the monitoring interpretation as a process of agribusiness observation in Ukraine are systematized and generalized in the conducted research, in order to assess its current state and prospects of functioning in the market relations conditions. It is proved that statistical monitoring must timely and fully monitor the situational moments, as well as to form high-quality databases for further analysis and forecasting of agribusiness development. An algorithm for agribusiness' monitoring is developed, and its stages are characterized, on the basis of statistical methods using. The proposed algorithm procedure consists of five stages, each of which has its own statistical methods and analysis techniques: from data capture to development of measures for conducting agribusiness. At the stage of a priori analysis, the essence of agribusiness, its key concepts, and categories are investigated. In a broad sense, agribusiness is regarded as a type of business activity in agriculture itself, in industries that create means of production for agriculture, food industry, and also industries, which agriculture serving. In a narrow sense, agribusiness is interpreted as agriculture. The procedure of statistical monitoring of Ukrainian agribusiness in accordance with the proposed algorithm has been carried out. Agribusiness production volumes for the period 2015–2018 are calculated and compared with the volume of GDP of Ukraine, based on statistical standards and the sample surveys results. The structure and dynamics of agribusiness main indicators are analyzed, the intensity of domestic agriculture of development as a basis of agribusiness with the most important economic indicators using is assessed. The basic proportions of agribusiness development and macroeconomic indicators are calculated and evaluated. Conclusions and general recommendations regarding the state and prospects of agribusiness development in Ukraine are formulated.*

Keywords: *statistical methods; observation; monitoring algorithm; agriculture; agrarian sector; structure; dynamics.*

JEL classification: C100

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.1\(69\).2019.58-67](https://doi.org/10.33987/vsed.1(69).2019.58-67)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний розвиток людського суспільства в умовах зміни клімату та харчової безпеки наполегливо вимагає нарощувати виробництво продовольчих ресурсів, що у свою чергу обумовлює зростання обсягів торгівлі сільськогосподарської продукції. За період 2000–2016 рр. обсяги світової торгівлі аграрною продукцією зросли майже втричі: з 570,0 млрд. дол. США до 1,6 трлн. дол. США. У середньому щорічно цей показник збільшувався на 6,0% [1, с.2]. Зі зростанням частки сільськогосподарської продукції у світовому експорті, зростає й частка України, а вітчизняний продовольчий ринок адаптується до вимог і кон'юнктури світового та європейського ринку. Поступово аграрний сектор стає пріоритетним для економіки України, оскільки забезпечує на сьогодні 23,7% ВВП.

У таких умовах першочергового значення набувають питання постійного спостереження і дослідження агробізнесу, починаючи з виробництва продукції та завершуючи її реалізацією та споживанням. Саме тому усі статистичні питання, які пов'язані зі створенням та впровадженням моніторингу агробізнесу України, стають актуальними. Адже вичерпна та достовірна статистична інформація дозволить своєчасно виявити основні тенденції виробництва й використання сільськогосподарської продукції, причини змін, що сталися, сильні та слабкі сторони вітчизняного агробізнесу та перспективи його розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Розвиток моніторингових систем припадає на кінець ХХ століття. Первісно термін «моніторинг» з'явився в екології та соціології й розглядався як система спостереження за навколишнім середовищем. З розвитком економічної науки та її трансформації моніторинг посів своє місце в економічних дослідженнях. Значний внесок у формування, методологію та особливості використання внесли такі вчені, як М. В. Пугачова [2], В. К. Галіцин [3], П. В. Іванюта [4], А. М. Єріна [5], В. Швець, О. Царук [6] та ін. Загальним для наукових здобутків перелічених авторів є концептуальний підхід до моніторингу як до безперервного спостереження за будь-якими об'єктами, у тому числі економічними, аналізу їхньої діяльності на підставі статистичних методів задля управління ними. Інакше кажучи, моніторинг можна розглядати як специфічну функцію управління. Таке визначення моніторингу є класичним у сучасній науці.

Водночас сучасний розвиток технологій накладає свій відбиток на моніторинг, поширюючи його інформаційно-аналітичні функції. В умовах глобалізації економіки вкрай необхідно як формувати бази статистичних даних, так і науково обґрунтовувати їх, розробляти та аргументувати пропозиції щодо ведення агробізнесу, контролювати їхню реалізацію з метою збалансованого зростання агробізнесу у довгостроковій перспективі.

З методологічної точки зору під моніторингом розуміють проведення низки однотипних процедур щодо визначення кількісно-якісної оцінки досліджуваного об'єкта і подальший аналіз, порівняння отриманих результатів для виявлення певних закономірностей, тенденцій їх розвитку. Також деякі вчені вважають, що моніторинг – це система інформування про стан агропідприємств, за допомогою якого можна досягти стратегічних та тактичних цілей бізнесу, обчислити відхилення прогнозованих та фактично досягнутих показників, розрахувати аналітичні індикатори розвитку.

Провідні українські науковці М. В. Пугачова, В. А. Головка, В. І. Карпов обґрунтували, узагальнили та систематизували основні підходи до застосування моніторингу в дослідженнях як самостійного статистичного метода [2]. Проблема формування, використання моніторингу та розробці алгоритму із застосуванням економіко-статистичних моделей присвячено розробки В. К. Галіцина [3].

Автор статті дотримується означених позицій і також вважає моніторинг, статистичним методом дослідження, який дозволить точніше й оперативніше визначити ситуаційні моменти агробізнесу, а також сформувані базу даних для якісного моделювання та прогнозування розвитку агробізнесу в Україні. Статистичний моніторинг агробізнесу, як постійна діюча система спостереження за динамікою показників, повинен забезпечити комплексну оцінку ресурсів, джерел і результатів розвитку агробізнесу на мікро- та макрорівнях.

У процесі дослідження були також використані наукові здобутки дослідників економічних процесів аграрного сектору економіки України: В. В. Юрчишина, В. Т. Андрійчука, Т. Джонсона, В. Ф. Семенова, О. О. Корогодової [7], Н. В. Германюк [8], Т. О. Зінчук [9] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах трансформації української економіки бракує обґрунтованої концепції статистичного моніторингу агробізнесу, також відсутні належні взаємозв'язки між статистичною звітністю та вибірковими обстеженнями за колом статистичних сукупностей та складом показників. Необхідність достовірної оцінки вітчизняного агробізнесу, а також гармонізація

статистичного обліку відповідно до євроінтеграційних процесів, які відбуваються в економіці, потребують використання сучасних статистичних методів для обґрунтування розвитку агробізнесу України.

Незважаючи на наявність наукових досліджень щодо інформаційно-аналітичного забезпечення агробізнесу, багато важливих проблем залишаються недостатньо вивченими та розробленими. Поза увагою науковців залишаються статистичні аспекти побудови алгоритму моніторингу агробізнесу України, методологічне висвітлення базового поняття «агробізнес», обґрунтування системи соціально-економічних індикаторів розвитку агробізнесу.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення ключових положень моніторингу агробізнесу, які дозволять запропонувати та обґрунтувати на підставі статистичних методів алгоритм проведення моніторингу та реалізувати його на основі статистичних даних про розвиток аграрного сектору економіки України за період 2015–2018 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення ключових положень з моніторингу як процесу й аграрного бізнесу як об'єкта дослідження, дозволяє визначити, що моніторинг – це спеціально організоване систематичне спостереження за агробізнесом, його передумовами, основними стадіями та результатами діяльності, їх співвідношеннями з урахуванням факторів їх формування у кожен конкретний період часу. З позицій проведеного дослідження моніторинг агробізнесу розглядається як спеціальна система статистичних методів та інструментів, які дозволяють оперативно та обґрунтовано розробляти рекомендації для ефективного управління.

Оскільки моніторинг розглядається як метод статистики, то розробка алгоритму повністю відповідає статистичній методології (рис. 1). Запропонований алгоритм моніторингу агробізнесу України передбачає такі етапи:

1. Збір інформації про агробізнес та формування на цій основі статистичної бази даних.
2. Групування та узагальнення статистичної інформації про агробізнес.
3. Статистичний аналіз і оцінювання часткових й узагальнюючих показників фінансових результатів економічної діяльності.
4. Адаптація статистичних методів та моделей, за допомогою яких виявляються та оцінюються економічні зв'язки в аграрному бізнесі України та макроекономічними показниками країни.
5. Підготовка рекомендацій для прийняття управлінських та економічних рішень щодо ведення агробізнесу та перспектив його розвитку.

Реалізація кожного етапу алгоритму потребує використання конкретних статистичних методів, що залежать від мети та завдань моніторингу.

Необхідною умовою правильної організації та проведення статистичного моніторингу є чітке теоретичне обґрунтування категорій та показників, які його визначають. Трактують базового поняття «агробізнес» досі є дискусійним [7]. Термін «агробізнес» виник у середині ХХ століття у зв'язку з так званими «зеленими революціями», які відбулися у розвинених країнах Європи та Америки та були наслідком науково-технічного прогресу в сільському господарстві. Їхня сутність полягає у тому, що між основними ланками виробництва і реалізацією сільськогосподарської продукції виникає новий тип відносин, який дозволяє поєднати їх в єдиний технологічний процес. Таке поєднання усіх стадій виробництва сільськогосподарської продукції, її транспортування, зберігання, перероблювання та торгівлі отримало назву вертикальної чи агропромислової інтеграції. Таким чином, у результаті поєднання аграрного, промислового і торгового капіталів сформувався агробізнес (у сучасному тлумаченні цієї категорії).

Відповідно до системи національних рахунків агробізнес розглядається як вид підприємницької діяльності для створення засобів виробництва для сільського господарства та харчової промисловості, саме сільськогосподарське виробництво та обслуговування сільського господарства та харчової промисловості. Інакше кажучи, агробізнес з точки зору

статистичного обліку та стандартів є сектором економіки, який розглядається як на рівні певного фермерського господарства, так і на міжнародному рівні.

Рис. 1. Схема алгоритму статистичного моніторингу агробізнесу (розроблено автором)

Агробізнес України як один із головних секторів економіки охоплює багато видів економічної діяльності відповідно до КВЕД–10 (ДК 008:2010): сільське господарство, лісове та рибне господарство (секція А); виробництво продовольчої продукції (секція С): виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства; виробництво машин і устаткування для виготовлення харчових продуктів, напоїв, перероблення тютюну; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів, мотоциклів (секція G): діяльність посередників у торгівлі сільськогосподарською сировиною, живими тваринами, текстильною сировиною, та напівфабрикатами, діяльність посередників у торгівлі продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами; оптова торгівля сільськогосподарською сировиною та живими тваринами, оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами; оптова торгівля сільськогосподарськими машинами й устаткуваннями; роздрібна торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами у спеціалізованих магазинах, ветеринарна діяльність, надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткуванням [10]. Як бачимо, перелік видів діяльності переважно перекикається з сучасними уявленнями про багатовекторність агробізнесу.

Водночас деякі сектори економіки, які забезпечують інфраструктуру агробізнесу: фінансова та страхова діяльність (секція К), професійна, наукова та технічна діяльність (секція М), діяльність домашніх господарств (секція Т) – не відокремлюють агробізнес і не надають статистичну інформацію щодо обслуговування аграрного бізнесу. Саме тому результати агробізнесу, перспективи його розвитку в Україні залишаються недооціненими.

Означені проблеми накладають суттєвий відбиток на формування інформаційної бази моніторингу агробізнесу, оскільки він має відбуватися на підставі даних статистичної звітності та спостережень. Органи державної статистики розраховують показники по кожному з перелічених видів економічної діяльності окремо. Тому для оцінювання розвитку агробізнесу доцільно брати до уваги не тільки основні показники сільського господарства, а також показники виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Зауважимо, що методика розрахунку всіх статистичних показників агробізнесу повинна бути уніфікованою, відповідати світовим стандартам та будуватися на принципах послідовності, достовірності, повноти та своєчасності. Дотримання перелічених вимог забезпечує формування якісної інформаційної бази даних щодо аграрного бізнесу на будь-якому рівні дослідження.

Другий та третій етапи алгоритму статистичного моніторингу потребують проведення розподілу аграрних підприємств за масштабом виробництва, видом економічної діяльності, розрахунків відносних величин інтенсивності (у вигляді показників інвестиційної ємності, продуктивності праці та інших), порівняння (у вигляді співвідношення продукції різних галузей аграрного бізнесу, територіальних порівнянь, інше), структури, динаміки, побудови індексів тощо.

На четвертому етапі моніторингу доцільно використовувати методи вимірювання та оцінювання взаємозв'язків, насамперед кореляційно-регресійний аналіз. За його допомогою визначаються фактори, які впливають на розвиток агробізнесу в Україні. Усі теоретичні викладки означених методів досить розповсюджені та відомі [5; 11, с.22–63].

Особливу увагу на четвертому етапі статистичного моніторингу потрібно приділяти багатовимірним методам (метод головних компонент, факторний аналіз), за допомогою яких можна отримати комплексну оцінку ефективності розвитку агробізнесу без значних втрат інформації. Окрім того, таксономічний аналіз дозволяє ранжувати об'єкти (чи території) агробізнесу за рівнем розвитку за великою кількістю факторів одночасно.

Проведення п'ятого етапу алгоритму щодо розробки рекомендацій з ведення аграрного бізнесу, реалізації прийнятих рішень та перспектив можливе тільки за результатами, отриманими на попередніх етапах.

Реалізація запропонованого алгоритму статистичного моніторингу агробізнесу України за період 2015–2018 рр. дозволила отримати такі результати.

Незважаючи на значний економічний потенціал та розвинену ринкову інфраструктуру, протягом 2015–2018 рр. економіка України, у тому числі агробізнес, функціонувала в умовах несприятливої економіко-політичної інфраструктури. І, як наслідок, це призвело до погіршення якості основних макроекономічних показників. Таке становище не могло не відбитися на розвитку вітчизняного аграрного бізнесу.

Так, за визначений період продукція аграрного бізнесу України номінально збільшилася майже у 2,5 разів: з 577 млрд. грн. до 1347 млрд. грн. (табл. 1). Це відбулося у першу чергу за рахунок зростання обсягів харчової продукції, напоїв та тютюну. При чому частка продукції агробізнесу у ВВП України збільшилася у десять разів. Стосовно продукції сільського господарства як основи агробізнесу спостерігається незначна тенденція до зниження його частки у ВВП приблизно на 4,0 в. п. (з 27,4% до 23,7%). Якщо у 2015 році на кожен гривню продовольчих товарів приходилося 16,30 грн. сільськогосподарської продукції, то вже у 2018 році на кожен гривню продовольчих товарів припадало 1,67 грн. сільськогосподарської продукції (табл. 1). Таке різке зниження у десять разів за три останні роки свідчить про закладення тенденції нестачі продуктів харчування та сировини у першу чергу для провідних галузей вітчизняної економіки. І це все відбувається на фоні зростання експорту сільськогосподарської продукції.

Таблиця 1

Показники виробництва продукції агробізнесу в Україні за період 2015–2018 рр.
(розроблено автором за даними [10])

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
1. Обсяг продукції агробізнесу, млн. грн.	577579,4	675941,8	1142009,8	1347627,4
2. Частка продукції агробізнесу у ВВП, %	29,0	28,3	38,3	37,9
3. Частка продукції сільського господарства у ВВП, %	27,4	26,5	23,1	23,7
4. Частка виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у ВВП, %	1,7	1,9	15,1	14,2
5. Співвідношення обсягів продукції сільського господарства та виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, коефіцієнт	16,300	14,076	1,532	1,672

Отримані результати та висновки підсилюються розглядом структури валової доданої вартості. У 2018 році на частку сільського господарства припадає лише 11,9% ВДВ, а на частку торгівлі – 15,6% ВДВ України [10]. Така структура ВДВ вказує на втрачання провідної ролі сільського господарства, тобто Україна становиться «торгівцем», а не виробником продукції, що у перспективі знижує можливість її стійкого зростання.

Зауважимо, що в розвинених країнах світу одним із ключових індикаторів економічної міцності є показники капітальних інвестицій, які вкладаються в основний капітал та повинні призвести до поліпшення агробізнесу та сільського господарства як його основи. Капітальні інвестиції зазвичай призводять до збільшення майбутньої економічної вигоди та збільшують вартість основних засобів об'єктів аграрного бізнесу. Під час аналізу основної тенденції процесу інвестування сільського господарства та України загалом було з'ясовано, що упродовж 2016–2017 рр. обсяг капітальних інвестицій у сільське господарство номінально зріс на 113,9%, а у цілому в Україні – лише на 64,2%. Водночас у 2017 р. порівняно з 2015 р. частка капітальних інвестицій у сільське господарство у загальному обсязі капітальних інвестицій збільшилася тільки в 1,3 рази (тобто на 30%): з 11,0% до 14,3% (табл. 2). Виникає питання, чи реально вкладаються гроші у розвиток сільського господарства? Чи матеріальна база вітчизняного сільського господарства «нульова»?

Таблиця 2

Показники інтенсивності розвитку сільського господарства в Україні за період 2015–2017 рр.
(розроблено автором за даними [10])

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1. Частка капітальних інвестицій у сільське господарство у загальному обсязі капітальних інвестицій України, %	11,0	14,1	14,3
2. Обсяг капітальних інвестицій на одну гривню виробленої продукції у сільському господарстві, грн.	0,055	0,080	0,093
3. Частка зайнятих у сільському господарстві в загальній зайнятості України, %	17,5	17,6	17,7
4. Обсяг продукції на одного зайнятого у сільському господарстві, тис. грн.	189,6	220,2	241,5
5. Обсяг ВВП на одного зайнятого, тис. грн.	120,9	146,6	184,7
6. Співвідношення продуктивності праці сільського господарства та продуктивності праці в економіці України, коефіцієнт	1,568	1,502	1,308

Для зрозуміння якості інвестиційного процесу в сільському господарстві визначимо, скільки капітальних інвестицій припадає на кожну гривню продукції. Результати розрахунків наведено в табл. 2. Таким чином, для виробництва однієї гривні сільськогосподарської продукції у 2015 р. використовувалося майже 6 копійок капітальних інвестицій, а у 2017 р. – 9 коп. Незначне зростання показника за два роки (на 3 копійки) у жодному разі не свідчить про зацікавленість розвитку сільського господарства як з боку держави, так і з боку інвесторів.

Можна припустити, що доволі низькі значення відносних показників інтенсивності використання капітальних інвестицій у сільському господарстві врівноважуються раціональним використанням робочої сили. Адже основою зростання будь-якого виробництва, успішного ведення агробізнесу є ефективне використання праці. Саме людина виступає основою продуктивних сил, а її праця – визначальним фактором виробництва. Загальновідомі економічні постулати, що продуктивність праці у сільському господарстві визначає продуктивність праці в економіці. Тому проаналізуємо, як використовується робоча сила у сільському господарстві України.

Незважаючи на суттєвий відтік робочої сили з економіки країни за останні роки, частка зайнятих у сільському господарстві у загальній кількості зайнятих в Україні протягом 2015–2017 рр. залишалася досить стабільною – у середньому на рівні 17,6% (табл. 2).

У 2017 році на одного зайнятого аграрним господарством обсяг виробленої продукції склав 241,5 тис. грн. проти 190,0 тис. грн. у 2015 році (табл. 2). Дещо нижчі означені показники для національної економіки. Стосовно співвідношення цих показників, виявлено, що у 2015 році продуктивність праці у сільському господарстві перевищувала продуктивність праці в Україні в цілому у 1,6 разів, а у 2017 році – тільки у 1,3 разів. Розрив у рівнях виробництва продукції в сільському господарстві та національної економіки протягом останніх трьох років скорочується, що не можна вважати позитивним фактором розвитку аграрного бізнесу.

Важливим моментом у статистичному моніторингу агробізнесу країни є аналіз інтенсивності динаміки основних показників. З цією метою за період 2016–2017 рр. розраховано середні відносні швидкості зростання ВВП України, обсягів продукції сільського господарства, обсягів продукції агробізнесу, виробництва продукції, методологія розрахунку яких досить відома, наприклад [5; 11]. Результати розрахунків подано в табл. 3.

Таблиця 3

Інтенсивність динаміки розвитку агробізнесу в Україні за період 2016–2017 рр.
(розроблено автором за даними [10])

Відносна швидкість зростання (зниження), %	Коефіцієнт випередження	Відносна швидкість зростання (зниження), %
ВВП України – 22,5	1,772	Продукції сільського господарства – 12,7
Продукції агробізнесу – 40,6	1,804	ВВП України – 22,5
Капітальні інвестиції у сільське господарство – 46,0	1,637	Капітальні інвестиції України – 28,1
Продуктивності праці в економіці України – 23,6	1,829	Продуктивності праці в сільському господарстві – 12,9
Кількості зайнятих в Україні – (-0,9)	4,500	Кількості зайнятих у сільському господарстві – (-0,2)

Від’ємну швидкість зростання мають тільки показники зайнятих як загалом по країні, так й у сільському господарстві. Інші показники показали тенденцію до зростання. Шляхом співвідношення відповідних відносних швидкостей зростання отримано коефіцієнти випередження (табл. 3). У 2016–2017 рр. середня швидкість зростання обсягу продукції

аграрного бізнесу випереджає середню швидкість зростання ВВП України в 1,8 разів. У свою чергу, середня швидкість зростання ВВП перевищує середню швидкість зростання обсягів продукції сільського господарства у 1,7 разів. Тобто в Україні сільське господарство не є визначальним елементом аграрного бізнесу. За визначений період швидкість зростання інвестицій у сільське господарство більше швидкості зростання інвестицій в Україну в 1,6 разів, а швидкість зниження зайнятих у національній економіці перевищує швидкість зниження зайнятих у сільському господарстві в 4,5 разів, що пояснюється сезонністю сільського господарства та відтоком робочої сили із села до міста. І, найголовніше, швидкість зростання продуктивності праці в Україні перевищує швидкість зростання продуктивності праці в сільському господарстві в 1,8 рази.

Отже, проведене дослідження щодо розвитку агробізнесу довело, що, незважаючи на існуючі перспективи, Україна втрачає свою економічну міцність, стає сировинним експортером, що негативно впливає на економіку та добробут країни.

Висновки і перспективи подальших розробок. У проведеному дослідженні моніторинг розглядається як процедура, яка поєднує статистичні методи, починаючи від збору інформації та закінчуючи розробкою управлінських заходів. Такий підхід став основою складання алгоритму моніторингу агробізнесу України, реалізація якого дозволила дійти до таких висновків. По-перше, агробізнес України має багатовекторний характер і визначальну роль стосовно до національної економіки; по-друге, незважаючи на сприятливі географічні та кліматичні умови, Україна залишається економікою з промисловим напрямком розвитку, насамперед, агропромисловим; по-третє, капітальні інвестиції в сільське господарство потребують реструктуризації, оскільки його матеріальна база суттєво постарішала і не відповідає світовим стандартам; по-четверте, необхідно проводити гнучку фінансову та податкову політику, посилити контроль над витратами агровиробництва.

Загалом подана процедура моніторингу агробізнесу є доволі універсальною та ефективною, не потребує додаткових витрат, оскільки базується на статистичних стандартах обліку та звітності.

У подальших дослідженнях планується удосконалити алгоритм моніторингу, впровадити багатовимірні статистичні методи аналізу агробізнесу та їх інтерпретації.

Література

1. ФАО. 2018. *Состояние рынков сельскохозяйственной продукции. Торговля сельскохозяйственной продукцией, изменение климата и продовольственная безопасность* : аналитический доклад. Рим. URL: <http://www.fao.org/3/I9542RU/i9542ru.pdf> (дата звернення: 07.02.2019).
2. Пугачова М. В., Айстраханов Д. Д., Валькман Ю. Р., Головки В. А., Карпов В. І. *Концептуальні основи статистичного моніторингу* / НДІ статистики Держкомстату України. Київ, 2003. 344 с.
3. Галіцин В. К., Суслов О. П., Самченко Н. К. *Концептуальні засади моніторингу*. Бізнес Інформ. 2013. № 9. С. 330–335.
4. Іванюта П. В. *Статистичний моніторинг в системі державного управління*. URL: http://upravlinnya.amu.edu.ua/.../2011/1/14_1_2011.pdf (дата звернення: 08.02.2019).
5. Єріна А. М. *Статистичне моделювання та прогнозування* : навч. посіб. Київ, 2001. 260 с.
6. Швець В., Царук О. *Методологічні засади побудови системи статистичного моніторингу державного боргу*. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка, Серія : економіка. 2008. № 99–100. С. 1–7.
7. Корогодова О. О., Семенов В. Ф. *Засади просторового розвитку Українського агробізнесу з урахуванням процесів транснаціоналізації*. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2018. № 15. С. 165–172.
8. Германюк Н. В. *Сучасний стан розвитку вітчизняного агросектору*. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 22. С. 160–164. URL: <http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/3884-p> (дата звернення: 11.02.2019).
9. Зінчук Т. О. *Кон'юнктура європейського аграрного ринку : тенденції та перспективи України*. Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 2 (4). С. 95–105. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdau_2013_2\(4\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdau_2013_2(4)_13) (дата звернення: 12.02.2019).
10. *Державна служба статистики України* : сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.02.2019).

11. Янковой А. Г. *Математико-статистические методы и модели в управлении предприятием* : учеб. пособ. Одесса : ОНЕУ, 2014. 250 с.

References

1. FAO (2018). *The state of agricultural commodity markets. Agricultural trade, climate change and food security: analytical report* [FAO. 2018. Sostoyanie rynkov selskokhozyaystvennoy produktsii. Torgovlya selskokhozyaystvennoy produktsiei, izmenenie klimata i prodovolstvennaya bezopasnost: analiticheskiy doklad], Rim, available at: <http://www.fao.org/3/I9542RU/i9542ru.pdf> [in Russian]
2. Puhachova, M. V., Aistrakhanov, D. D., Valkman, Yu. R., Holovko, V. A., Karpov, V. I. (2003). *Conceptual basis of statistical monitoring* [Kontseptualni osnovy statystychnoho monitorynhu], NDI statystyky Derzhkomstatu Ukrainy, Kyiv, 344 s. [in Ukrainian]
3. Halitsyn, V. K., Suslov, O. P., Samchenko, N. K. (2013). *Conceptual foundations of monitoring* [Kontseptualni zasady monitorynhu], Biznes Inform, No. 9, s. 330–335 [in Ukrainian]
4. Ivaniuta, P. V. (2011). *Statistical monitoring in the state management system* [Statystychnyi monitorynh v systemi derzhavnoho upravlinnia], available at: http://upravlinnya.amu.edu.ua/sites/.../2011/1/14_1_2011.pdf [in Ukrainian]
5. Yerina, A. M. (2001). *Statistical modeling and forecasting* [Statystychni modeliuвання ta prohozuvannya], Kyiv, 260 s. [in Ukrainian]
6. Shvets, V., Tsaruk, O. (2008). *Methodological principles of the statistical monitoring of national debt system construction* [Metodolohichni zasady pobudovy systemy statystychnoho monitorynhu derzhavnoho borhu], Visnyk KNU im. T. Shevchenka, Serii: ekonomika, No. 99–100, s. 1–7 [in Ukrainian]
7. Korohodova, O. O., Semenov, V. F. (2018). *Principles of spatial development of the Ukrainian agribusiness taking into account of transnationalization processes* [Zasady prostorovoho rozvytku ukrainskoho ahrobiznesu z urakhuvanniam protsesiv transnatsionalizatsii], Ekonomichni visnyk NTUU «KPI», No. 15, s. 165–172 [in Ukrainian]
8. Hermaniuk, N. V. (2018). *The current state of domestic agricultural sector development* [Suchasnyi stan rozvytku vitchyznianoho ahrosektoru], Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky, No. 22, s. 160–164, available at: <http://global-national.in.ua/issue-22-2018/30-vipusk-22-kviten-2018-r/3884-p> [in Ukrainian]
9. Zinchuk, T. O. (2013). *European agricultural market conjuncture: trends and prospects for Ukraine* [Koniunktura yevropeiskoho ahrarynoho rynku: tendentsii ta perspektyvy Ukrainy], Ekonomichni nauky, No. 2 (4), s. 95–105, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2013_2\(4\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2013_2(4)_13) [in Ukrainian]
10. *State Statistics Service of Ukraine: site* [Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: sait], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
11. Yankovoy, A. G. (2014). *Mathematical and statistical methods and models at enterprise management* [Matematiko-statisticheskie metody i modeli v upravlenii predpriyatiem], Odessa national economic university, Odessa, 250 s. [in Russian]